

УДК 334.722:061.2

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/187-23>

Смолич Д.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Луцький національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6444-9486>

Smolych Dariia

Lutsk National Technical University

РОЛЬ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ТА СТИМУЛЮВАННІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджені теоретичні засади лібералізації та стимулювання підприємницької діяльності. Розглянуто сутність понять лібералізм та економічний лібералізм, виокремлено та охарактеризовано основні засади неолібералізму. В статті розкрито цілі та основні принципи економічної лібералізації. Розглянуто рівні регулювання процесу лібералізації підприємницької діяльності. Охарактеризовано сутність поняття стимулювання розвитку бізнесу. Висвітлено важливість та роль неурядових організацій у лібералізації та стимулюванні підприємницької діяльності. Систематизовано та розкрито функціональні можливості неурядових організацій підтримки бізнесу, щодо лібералізації та стимулювання підприємницької діяльності.

Ключові слова: лібералізація, економічна лібералізація, стимулювання, неурядові організації підтримки бізнесу.

THE ROLE AND FUNCTIONAL OPPORTUNITIES OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN LIBERALIZATION AND STIMULATION OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES

The article examines the theoretical foundations of liberalization and stimulation of entrepreneurial activity. Liberalism is revealed as the ideological basis on which the liberalization of business is based. Liberalism is defined as a theory based on the statement that the highest value is the freedom of the human personality, in the economy – economic freedom. The article reveals the principles of neoliberalism: reduction of public expenditures and reduction of taxes; globalization of markets and the impossibility of pursuing a protectionist policy; free enterprise, competition and deregulation; efficient distribution of resources; opposition to the expansion of government power over business; minimization of state control and strengthening of the position of the private sector; government regulation of the economy if necessary, in order to help, support and protect the free market. The article describes the goals and main principles of economic liberalization. The regulation of the process of entrepreneurial liberalization at four levels is disclosed: global, institutional, managerial. The essence of the concept of stimulating business development is characterized. Despite the fact that the state, in the form of its bodies, plays a decisive role in the process of implementation of the liberalization policy, the aspect of participation in such processes by other independent institutions, in particular non-governmental business support organizations, which first often act as change initiators, knowing the problems of business environment, gaps in state regulation of the economy; secondly, acting as an intermediary between the government and business, increase the effectiveness of the practical implementation of changes, provide feedback and transparency of procedures, awareness of business circles and their support during the transition period; thirdly, they substantiate the expediency, practical aspects and priorities of implementing the policy of stimulating entrepreneurial activity, which contributes to the economic development of the country as a whole. The functional opportunities of non-governmental business support organizations regarding liberalization and stimulation of entrepreneurial activity have been systematized and revealed.

Keywords: liberalization, economic liberalization, incentives, non-governmental business support organizations.

JEL classification: M13, M21, L31

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання лібералізація та стимулювання підприємницької діяльності є одними із визначальних факторів економічного зростання держави. Для України, нині особливо актуальним є питання стимулювання та підтримки бізнесу, який продовжує функціонувати в умовах війни та в перспективі буде наповнювати бюджет для відбудови країни. Важливу роль в процесі реалізації політики лібералізації та ефективного стимулювання на сьогодні відіграють неурядові організації підтримки бізнесу, які виступають посередником між урядом та бізнесом, підвищують ефективність практичного втілення змін, забезпечують зворотній зв'язок, обґрунтовують доцільність та пріоритети впровадження політики лібералізації та стимулювання підприємницької діяльності, знаючи проблеми

бізнес-середовища, реалізують всебічну підтримку бізнесу та забезпечують надання необхідних експертних послуг.

Аналіз останніх наукових досліджень. Ідеологія лібералізму детально описана в працях А. Сміта, Д. Рікардо та Дж. С.А. Мілля., Л. Мізеса та Ф. Хайека. Вітчизняні вчені досліджують напрями та практичні аспекти лібералізації підприємницької діяльності. Зокрема, слід відзначити праці Сазоненя І.Л., Сазоненя О.М., Сіпайло Н.А., Куц Г. Проблематика стимулювання підприємницької діяльності досліджена в працях Орлової В.О., Вахович І.М., Шейко Ю.О., Кобеля З.І., Антохової І.М. Разом з тим, недостатньо вивченим залишається питання участі та можливостей неурядового сектору у лібералізації та стимулюванні підприємницької діяльності.

Метою статті є дослідження ролі та функціональних можливостей неурядових організацій підтримки бізнесу у лібералізації та стимулюванні підприємницької діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ідеологічною основою на яку спирається лібералізація бізнесу є лібералізм, що являє собою теорію, в основі якої лежить констатація того, що найвищою цінністю є свобода людської особистості, в економіці – економічна свобода. Дана ідеологія описана в працях Адама Сміта, який розглядав вільну конкуренцію ринкових сил як найефективніший механізм досягнення не лише особистої приватної, але і загально-суспільної вигоди [1].

Теорія А. Сміта базувалась на доктрині «laissez-faire», в якій окреслено необхідність природного ходу економічних процесів без державного втручання. «Laissez-faire» – це економічна теорія 18 століття, яка виступала проти будь-якого втручання уряду в процес ведення бізнесу. Ключовий принцип теорії полягає в тому, що чим менше держава залучена в економіку, тим краще функціонує бізнес, і, відповідно, суспільство в цілому [2].

А. Сміт та його послідовники виступали за скасування обмежень на виробництво, бар'єрів для торгівлі, різноманітних тарифів, а вільна торгівля була визначена найкращим способом розвитку економіки.

Класичні ліберальні економісти ініціювали кілька серйозних змін у сфері британської та європейської економічної організації. По-перше відбулося скасування численних феодальних і меркантилістичних обмежень на виробництво та внутрішню торгівлю країн. По-друге, було скасовано тарифи та обмеження, які уряди накладали на іноземний імпорт, щоб захистити вітчизняних виробників. Відкидаючи державне регулювання торгівлі, класична економіка твердо ґрунтувалася на вірі в перевагу саморегульованого ринку [3].

Ліберали спиралися на дві основні стратегії. По-перше, вони сприяли організації робітників профспілок, щоб покращити ведення переговорів з роботодавцями. Такий перерозподіл влади мав як політичні, так і економічні наслідки, уможливіючи багатопартійну систему, у якій принаймні одна партія відповідала інтересам найманих працівників. По-друге, користуючись політичною підтримкою економічно знедолених верств населення, ліберали запровадили різноманітні державні фінансування соціальних послуг [4].

Важливу роль лібералізму в своїх працях висвітлювали також такі економісти як Л. Мізес та Ф. Хайек. Захищаючи ідею економічної свободи, як невід'ємної умови оптимального розподілу ресурсів, вони довели неможливість ефективного ведення економічної діяльності в умовах централізованої планової економіки, де вплив держави є виключним [5].

Економічний лібералізм – це ідеологія, яка сповідує ідею економічної системи, яка керується індивідуальними правами та передбачає мінімальне втручання уряду у вільний ринок та економічні відносини між окремими особами, групами, підприємствами і підтримує свободу торгівлі і конкуренції. Вільна торгівля, дерегуляція, зниження податків, приватизація та гнучкість ринку праці – усе це характерно для економічно ліберальної країни.

Варто відмітити, що ідеї лібералізму з часом в певній мірі видозмінювались під впливом різних факторів політичного, соціального та економічного життя. Так, у 1980–1990 роки сформувалась ідеологія неолібералізму, головні засади якого відображено на рис. 1.

Лібералізація – термін, який стосується практики пом'якшення законів, як правило, у вигляді скасування певних державних постанов, або обмежень. Термін найчастіше використовується стосовно економіки, де він стосується економічної лібералізації, усунення або зменшення обмежень, накладених на конкретну сферу економічної діяльності [7].

Власне, економічна лібералізація в цілому – це послаблення державного регулювання та обмежень в економіці в обмін на розширення можливостей приватних структур.

Економічна лібералізація передбачає пом'якшення різноманітних урядових обмежень в економічній сфері, зокрема лібералізація торговельної політики уряду передбачає скасування тарифів, субсидій та інших обмежень на потік товарів і послуг між країнами [8].

Політика економічної лібералізації включає часткову, або повну приватизацію державних активів, більшу гнучкість ринку праці, нижчі податкові ставки для бізнесу, менші обмеження як для національного, так і для іноземного капіталу, відкриті ринки тощо.

Економічна лібералізація часто асоціюється з приватизацією, яка є процесом передачі власності, державного майна від державного сектора до приватного. ЄС лібералізував ринки газу та електроенергії, запровадивши таким чином відповідну конкурентну систему [9].

Рис. 1. Засади неолібералізму

Джерело: сформовано автором на основі даних [6]

Виходячи з сутності поняття економічна лібералізація виокремимо основні її цілі (рис. 2).

Практична реалізація економічної лібералізації передбачає розробку стратегій та програм, спрямованих на розвиток економічної системи країни. Основними принципами економічної лібералізації є [10]:

1. Природний порядок економіки. В економіці, за нормальних умов функціонування, «попередньо встановлена гармонія», де економічні процеси відбуваються незалежно, а уряд повинен уникати економічного планування, якщо держава не хоче викликати зміни у природній економічній системі.

2. Індивідуалістична ідея свободи. Незалежність бізнесу, свобода конкуренції, торгівлі та промисловості дає можливості для розвитку економіки. Завдання держави при цьому полягає в захисті економіки від негативних внутрішніх та зовнішніх чинників, встановленні внутрішнього закону та порядку, правової безпеки, тощо.

3. Власний інтерес, як рушійна сила в економіці. Особистий інтерес є природним мотивом, адже кожна людина, діючи у «власних інтересах», часто просуває інтереси суспільства більш успішно. Представники бізнесу підтримують спільне благо, переслідуючи свої інтереси, навіть якщо цього не усвідомлюють, або не мають наміру.

4. Конкуренція, як керівний механізм економіки. Конкуренція спрямовує курс економіки, збалансовує інтереси між суб'єктами господарювання та забезпечує суспільний добробут.

Регулювання процесу лібералізації підприємницької діяльності слід розглядати на трьох рівнях (рис. 3).

Враховуючи важливість підприємництва у соціально-економічному розвитку країни в цілому, поряд з лібералізацією важливим аспектом є стимулювання його розвитку.

За визначенням Орлової В.О. стимулювання розвитку МБ – це цілеспрямована політика активізації підприємницького потенціалу, яка передбачає зміну характеру інструментів підтримки малих підприємств, а також реалізацію нових, принципово інших підходів [12, с. 173].

При цьому, Орлова В.О. зазначає про те, що «якщо державна підтримка – це прояв «турботи» про мале підприємство, то стимулювання – це підтримка з метою досягнення певних змін. Вона є більш вираженою, має конкретні цілі і регуляторний вплив». Автор виокремлює основні 11 напрямів стимулювання розвитку МБ у сучасних умовах, за кожним з яких має формуватися відповідна комбінація методів стимулювання, яка створює специфічні стимули [12, с. 172].

Рис. 2. Основні цілі лібералізації

Джерело: сформовано автором

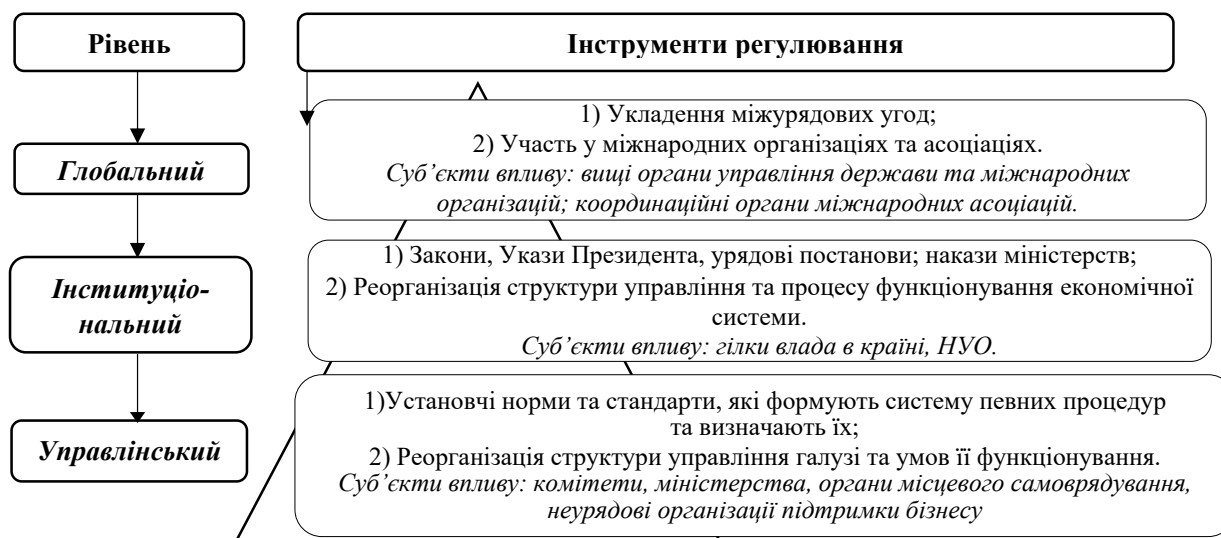

Рис. 3. Рівні регулювання процесу лібералізації підприємницької діяльності

Джерело: сформовано автором на основі даних джерела [11, с. 25]

Регіональний рівень стимулювання та розвитку малого підприємництва досліджено Вахович І.М., Шейко Ю.В., які визначають стимулювання малого підприємництва в регіоні – як сукупність різноманітних зовнішніх засобів впливу на мале підприємництво регіону і передумови його розвитку, застосування яких здійснюється з врахуванням інтересів і з метою досягнення цілей як регіону, так і малого підприємництва [13, с. 26].

Незважаючи на те, що визначальну роль в процесі реалізації політики лібералізації відіграє держава, в особі її органів, важливою є участь в таких процесах незалежних інституцій, зокрема неурядових організацій підтримки бізнесу, які по-перше часто виступають ініціаторами змін, знаючи проблеми бізнес-середовища, прогалини ДРЕ; по-друге виступаючи посередником між урядом та бізнесом, підвищують ефективність практичного втілення змін, забезпечують зворотній зв'язок та прозорість процедур, поінформованість бізнесу кіл та їх підтримку в перехідний період; по-третє обґрунтовують доцільність, практичні аспекти та пріоритети впровадження політики стимулювання підприємницької діяльності, що сприяє економічному розвитку країни в цілому.

На рис. 4 наведено основні способи та інструменти лібералізації та стимулювання бізнесу як державою, так і неурядовими організаціями підтримки бізнесу.

Слід зауважити, в країнах, що розвиваються, саме неурядові організації підтримки бізнесу відіграють вирішальну роль у досягненні успіху малим бізнесом шляхом надання необхідної підтримки. НУО надають підприємцям різноманітні послуги, консультації, необхідні їм для відкриття, або розширення наявного бізнесу. Зокрема, спрямовують своїх членів у пра-

вильному напрямку розвитку, допомагають усувати перешкоди та відстоюють потреби перед партнерами з приватного та державного секторів. Також неурядові організації підтримки бізнесу можуть налагоджувати ефективну взаємодію своїх членів із допоміжними організаціями по всій країні, які мають галузеві знання та фінансування, з метою допомоги у розвитку.

Як незалежні організації, НУО підтримки бізнесу можуть впливати на державну політику, відстоюючи інтереси своїх членів та клієнтів, завдяки їх залученню в процеси обговорення державної політики, можливостей законодавчої ініціативи та постійній співпраці з урядовим сектором. Дуже часто неурядові організації підтримки бізнесу надають спеціалізовані бізнес-ресурси, включно з професійними консультаціями в певній галузі, з метою допомоги в актуальних питаннях ведення та підтримки бізнесу, пропонують партнерство з ретельно відібраними постачальниками послуг для того, щоб забезпечити максимальну економію своїм членам [15].

Слід зауважити, що зі стрімким розвитком світової економіки та економічних відносин, функціональна спроможність неурядових організацій підтримки бізнесу набуває все більших масштабів та можливостей впливу на підвищення конкурентоспроможності як малого, середнього так і великого підприємництва.

Проаналізувавши діяльність міжнародних та вітчизняних неурядових інституцій підтримки бізнесу, функціональні можливості їх впливу на бізнес-середовище можна систематизувати за трьома напрямками: лібералізація ведення господарської діяльності, стимулювання підприємницької діяльності, надання фахових кваліфікаційних послуг та підтримка (рис. 5).

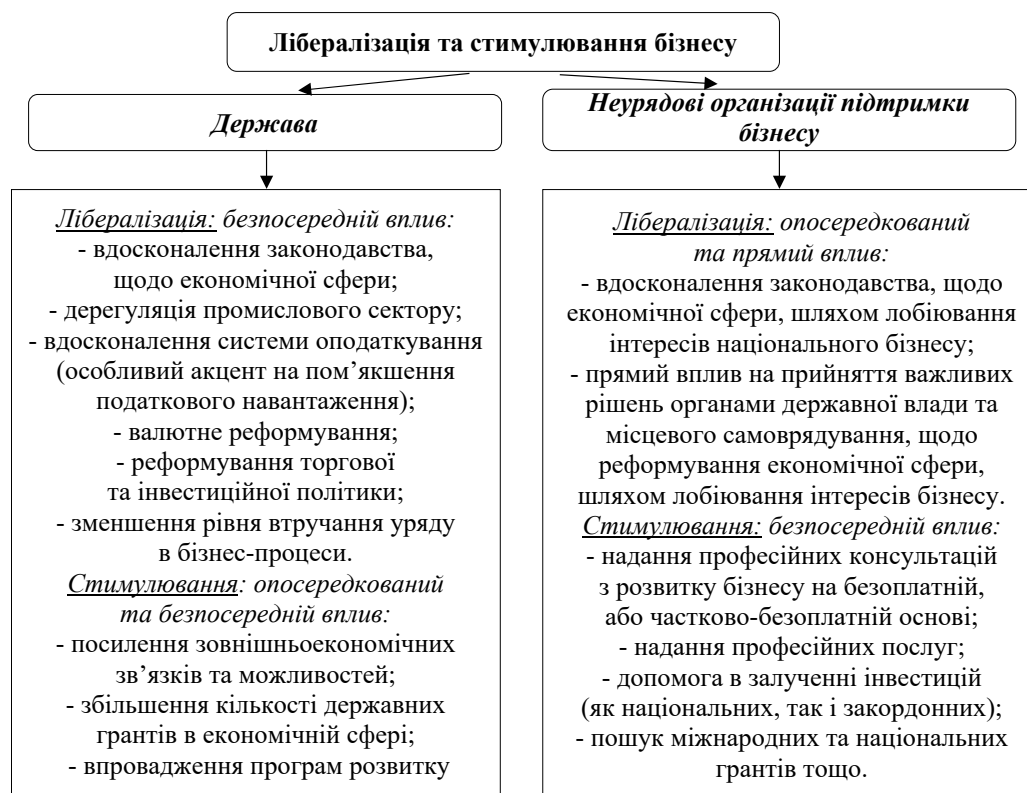

Рис. 4. Способи та інструменти лібералізації та стимулювання бізнесу

Джерело: сформовано автором на основі даних [14]

Рис. 5. Функціональні можливості неурядових організацій підтримки бізнесу

Джерело: сформовано автором

Оскільки лібералізація бізнесу передбачає зменшення державних регуляцій та обмежень, що обтяжують бізнес середовище, то саме державні структури мають змогу ці обмеження послабити, або ж взагалі усунути. Проте, для досягнення ефективних результатів в цьому напрямі повинні бути активно долучені незалежні інституції, які будуть спонукати державу до дій. Саме тут важливу роль відіграють неурядові організації підтримки бізнесу, які за допомогою різних методів та інструментів, як правило, опосередковано здійснюють вплив, щодо лібералізації ведення господарської діяльності в країні. НУО підтримки бізнесу можуть впливати на зміну економічного законодавства, шляхом підготовки та подання до розгляду обґрунто-

ваних пропозицій та ініціатив, які в подальшому сприятимуть економічному розвитку. Також важливою функцією є лобювання інтересів бізнес-спільноти, адже завдяки співпраці з урядом, НУО можуть деталізувати вищим державним органам нагальні проблеми та потреби підприємців.

Поряд з лібералізацією, ключовим функціональним напрямком діяльності неурядових організацій підтримки бізнесу є стимулювання бізнесу. Основними функціями НУО у сфері стимулювання є: пошук та створення різноманітних програм та ініціатив з розвитку бізнесу, посилення зовнішньоекономічних зв'язків, зокрема з метою виходу на міжнародні ринки, залучення іноземних партнерів та інвестицій.

Важливе значення в стимулюванні бізнесу загалом є побудова інфраструктури, яка створюватиме усі необхідні умови для здійснення інноваційної діяльності, виробництва конкурентоспроможних товарів та надання якісних послуг та сприятиме налагодженню комунікацій у бізнес середовищі [16].

Третій функціональний напрям – це надання послуг та підтримка. Одним із напрямків діяльності неурядових організацій в економічній сфері є надання фахових послуг та професійних консультацій. Загребуваним нині є послуги фандрейзингу (пошук шляхів фінансування), нетворкінгу (організація проведення різноманітних заходів, тренінгів, зустрічей тощо), навчання, аналітики, проведення експертиз, сертифікація тощо.

Висновки. На сьогодні, український бізнес потребує всебічної підтримки. Кабінет міністрів України демонструє готовність спростити процес ведення бізнесу та забезпечити ефективне державне регулювання в ключових галузях економіки. Слід зазначити, що підтримка бізнесу активно реалізується нині, як уря-

довими, так і неурядовими організаціями, в тому числі міжнародними.

Неурядові організації виступають громадським голосом для вирішення актуальних питань. Орієнтуючись в потребах та напрямках покращення бізнес-середовища, саме неурядові організації підтримки бізнесу нині здатні забезпечити побудову ефективного діалогу суб'єктів господарювання з державою для пошуку шляхів подолання проблем бізнесу.

НУО підтримки бізнесу активно долучаються до розгляду змін економічного законодавства, відстоюють інтереси бізнес-спільноти. Крім того, на сьогодні такі організації забезпечують експертне консультування бізнес-структур, супровід при виході на нові ринки, реалізують пошук шляхів фінансування, проєктних можливостей, сприяють вдосконаленню інституційного середовища шляхом налагодження діалогу бізнесу та влади, а також надають фахові послуги, загребувани бізнесом, що є вкрай важливим в нинішніх умовах господарювання.

Список використаних джерел:

1. Liberalism: URL: <https://www.britannica.com/topic/liberalism> (дата звернення: 03.08.2023).
2. What Is a Laissez-Faire Economy, and How Does It Work? URL: <https://www.investopedia.com/terms/l/laissezfaire.asp> (дата звернення: 05.08.2023).
3. Liberalism: classical liberalism. URL: <https://www.britannica.com/topic/liberalism/Classical-liberalism> (дата звернення: 05.08.2023).
4. Куц Г. Лібералізм класичний і сучасний: спільне та відмінне. *Наукові записки. ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2010. № 49. С. 120–130.
5. Економічний лібералізм Л. Мізеса та Ф. Гайєка. URL: http://megalib.com.ua/content/2172_143Ekonomicnii_liberalizm_L_Mizesa_ta_F_Gaieka.html (дата звернення: 10.08.2023).
6. What is Neoliberalism? A Brief Definition for Activists URL: <https://www.corpwatch.org/article/what-neoliberalism> (дата звернення: 10.08.2023).
7. Meaning and forms of Liberalization URL: https://www.brainkart.com/article/Meaning-and-forms-of-Liberalization_40863/ (дата звернення: 10.08.2023).
8. Economic liberalization URL: https://www.wikiwand.com/en/Economic_liberalization (дата звернення: 12.08.2023).
9. Liberalization URL: <https://www.toppr.com/guides/commerce/liberalisation/> (дата звернення: 12.08.2023).
10. Economic liberalizm URL: <https://www.wallstreetmojo.com/economic-liberalism/> (дата звернення: 13.08.2023)
11. Сазонєць І.І. Інституційні основи державної підтримки лібералізації підприємницької діяльності. *Економіка та держава*. 2019. № 1. С. 127–134.
12. Орлова В.О. Основні напрями стимулювання розвитку малого бізнесу: теоретичний аспект. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2011. № 2 (11). С. 169–176.
13. Вахович І.М., Шейко Ю.О. Регіональний вимір стимулювання розвитку малого підприємництва : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 272 с.
14. Сазонєць І.І., Сіпайло Н.А. Напрями лібералізації підприємницької діяльності в Україні. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2016. Випуск 1(73). Серія «Економіка». С. 23–26.
15. NGOs and Business URL: <https://archive.globalpolicy.org/ngos/role-of-ngos-in-the-international-arena/50953-ngos-and-business-test.html> (дата звернення: 20.08.2023).
16. Дячун О., Нагорняк І. Стимулювання розвитку підприємництва в Україні в контексті європейських стандартів. *ELARTU – Інституційний репозитарій ТНТУ імені Івана Пулюя*. 2016. С. 85–89.

References:

1. Liberalism. Available at: <https://www.britannica.com/topic/liberalism>
2. What Is a Laissez-Faire Economy, and How Does It Work? Available at: <https://www.investopedia.com/terms/l/laissezfaire.asp>
3. Liberalism: classical liberalism. Available at: <https://www.britannica.com/topic/liberalism/Classical-liberalism>
4. Kuts H. (2010) Liberalizm klasychnyy i suchasnyy: spil'ne ta vidminne. [Classical and modern liberalism: common and different]. *Naukovi zapysky. IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrayiny – Proceedings. IPIEND named after I.F. Kuras NAS of Ukraine*, 49, 120–130. [in Ukrainian]
5. Ekonomichnyy liberalizm L. Mizesa ta F. Hayyeka [Economic liberalism of L. Mises and F. Hayek]. Available at: http://megalib.com.ua/content/2172_143Ekonomicnii_liberalizm_L_Mizesa_ta_F_Gaieka.html [in Ukrainian]
6. What is Neoliberalism? A Brief Definition for Activists. Available at: <https://www.corpwatch.org/article/what-neoliberalism>
7. Meaning and forms of Liberalization. Available at: https://www.brainkart.com/article/Meaning-and-forms-of-Liberalization_40863/
8. Economic liberalization. Available at: https://www.wikiwand.com/en/Economic_liberalization
9. Liberalization. Available at: <https://www.toppr.com/guides/commerce/liberalisation/>
10. Economic liberalizm. Available at: <https://www.wallstreetmojo.com/economic-liberalism/>

11. Sazonets' I.L. (2019) Instytutsiyni osnovy derzhavnoyi pidtrymky liberalizatsiyi pidpryyemnytskoyi diya'nosti [Institutional foundations of state support for the liberalization of business activity]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, 1, 127–134. [in Ukrainian]
12. Orlova V.O. (2011) Osnovni napryamy stymulyuvannya rozvytku maloho biznesu: teoretychnyy aspekt [Main areas of stimulation of small business development: theoretical aspect]. *Yevropeys'kyy vektor ekonomichnoho rozvytku – European vector of economic development*, 2 (11), 169–176. [in Ukrainian]
13. Vakhovych I.M., Sheyko Y.O. (2016) Rehionalnyy vymir stymulyuvannya rozvytku maloho pidpryyemnytstva: monohrafiya [Regional dimension of stimulation of small business development: monograph]. Lutsk: Vezha-Druk. [in Ukrainian]
14. Sazonets' I.L., Sipaylo N.A. (2016) Napryamy liberalizatsiyi pidpryyemnyts'koyi diya'nosti v Ukrayini [Directions of liberalization of entrepreneurial activity in Ukraine]. *Visnyk Natsional'noho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannya – Bulletin of the National University of Water Management and Nature Management*, 1(73), 23–26. [in Ukrainian]
15. NGOs and Business. Available at: <https://archive.globalpolicy.org/ngos/role-of-ngos-in-the-international-arena/50953-ngos-and-business-test.html>
16. Dyachun O., Nahornyak I. (2016) Stymulyuvannya rozvytku pidpryyemnytstva v Ukrayini v konteksti yevropeys'kykh standartiv [Stimulating the development of entrepreneurship in Ukraine in the context of European standards]. *ELARTU – Instytutsiynyy repozytariy TNTU imeni Ivana Pulyuya – ELARTU – Institutional repository of Ivan Pulyuy TNTU*, 85–89. [in Ukrainian]